

CARO BAROJA, ARROTZ?

aude lasai, Gurutz Jauregi adiskidea: F. Marañaren *Julio Baroja. El hombre necesario* liburuaren aurkezpenean kezkatu eta minkor agertu ziren eta arrazoirik ez zitzaizun falta. Lasai, zeren oraindik entzun beharko ditugu entzutekorik harrigarrienak.

Jakin_aldizkariaren 91. zenbakian (azaroa-abendua 1995) Laura Mintegik agertu zuen "Caro Baroja, arrotz" delakoak mindu zaitu. Baina, nor ez euskal kulturaz arduratu garenon artean? Min hori, nere min bera duzu.

Zertara ote dator J.M. Barandiaran eta J. Caro Baroja aurrez aurre jartze hori? Ataungo maisu hura bizi izan balitz, bera zen gu baino gehiago minduko zena, zeren ongi ezagutzen bai nuen don Jose Migel. Gainera, biok nituen adiskide eta maisu. Bata atnografiaraz eta bestea etnologiaz. Biek ziren elkarri asko lagunduak eta beste guzioi irekiak, noski.

Barandiaranen hiletan han nintzen, baina Caro Barojarenean ez. Tamalez, abuztuko hilean gertatu zelarik, ezin izan nuen. Urtero bezala Pirineoetan nintzen, egunetan mendietatik jaitsi gabe. Eta, jaitsi nintzenean telefonoz etxera hots egin eta emaztaren ahotsa: "Minduko zaituen berri beltza eman behar dizut, Julio hil da! Ordu honetantxe Beran dira hiletak". Beraz, hara hor nere ezin joana. Garaiagatik, uste dut, beste askori ere hori gertatuko zitzaizela. Hala ere, gero jakin nuenez, Jose Mari Satrustegi euskaltzain adiskidea eta beste asko han ziren. Juliok, hiletak Berako herriaren ohiturara egitea eskatu bai zuen hilondokotzat.

Zer ote da herriarekin maitamindurik egotea? Nor gara gu besteen gogoak epaitzeko? Non eta noiz esan zuen Juliok herri hila ikertzen ari zenik?

Gure herriaren "erreakzioa ere halakoa izan zela"? Zein da hemen gure herria? Norbera bai eta besteok ez? Ni behintzat, artikulu hori idatzi duena mundura etorri baino lehenago naiz hemen herriko. Gainera, bere azken borondatea euskaldunon ohiturazko ehorzketaz betetzeko, Nafarroan, gure herriaren ordezkari, J.M. Satrustegi baino aukerakoagorik ba ote?

"Gehien, Madrilgo *intelligentsiak* errebindikatu zuela"? Hola balitz, gure *intelligentsia* edo *intelligentziarik* ezagatik izango

litzateke. Beraz, han ez legoke hutsunerik, gure ahulezian baizik. Baina, ondo dakizu ni ez naizela iritzi hortakoa.

Kontutan har beza nork ez zuen errebindikatu gizon jakitun, langile eta baketsu hura. Adibidez, Donostiako *El Diario Vasco* egunkariak, biharamenez, abuztuaren 19an, zortzi orri oso eskaini zizkion. Madrilgo *El Pais*-ek lau. Geroko egunetan, zein batean zein bestean gorapamenez jarraitu zuten.

Oroi bestalde, bere lematzat "Asmoz eta Jakitez" erabili ohi duen Eusko Ikaskuntzak 1986. urtean omenez eskaini zizkion bi liburuki

mardulez. Hor gelditzen zaizkigu, gure eskerronaren lekuko, 72 egileren iker lanez hornituak. Hori ez zen merezimendurik gabea, ez noski. Baina, itsuak ezin ikusi.

Emaitzetatik ezagutzen da gizona eta Felix Marañaren liburuari begirada bat aski da gizon jakitunaz gainera gure herria zenbat maite zuen jakiteko.

* * *

Une honetan, eskertzarreko ez naizenezkero, zilegi zait nereko oroitzen adibide soil batzuk gogoratzea, lagun onari eta egiari zor diodan neurrian. Caro Barojak, gaztetxo zelarik eman zituen bere lehen zituak *Anuario de Eusko-Folklore* urtekarian. Haiek izan ziren neretzat bere lehen lan jakingarriak. Haiek piztu zidaten ondotikoen irakurketarako egarria, *Algunos mitos españoles y otros ensayos* (1944) delakotik hasi eta *Materiales para una historia de la lengua vasca en su relación con la latina* (1946) deritzanetik zehar jarraituz.

Bera nolakoa zen? Hara zertzelada batzuk: Euskal Herriaren ezagutza herriz eta mendiz egin nuen garaian, egun batean iritsi nintzen Berara ere eta ezin ba egon itzeara hurbildu gabe. Pio eta Julio nituen nere gogoan, Serafin aitona zenaz ahaztu gabe. Ezin ba hura ikusteko ahaleginik gabe gelditu. Gogoaren bultzadaz heldu nintzen itzeara ate joka, ireki baino lehen nintzen atari barruan.

Laster azaldu zitzaidan Julio bera, eskailerak beheara, zer nahi nuen galdezka. Agertu nion nere nahia eta erakutsi zidan

biblioteka, osaba Pio zenaren langela, osaba Rikardo zenaren kobrezko plantxa grabatuak eta horietatik egindako zenbait kalkografia. Aitonaren oroitzapena ere ekarri nion. Elkar ezagutu gabe, hura nuen berakin mintzatzeko lehen aukera. Elkarrizketan, nere galdeak euskal etnografiaz egin ninkionean ohartu zen, Pio zenaren literatura ez ezik bere zenbait lan ere irakurriak nituela. Neretzat, egun zoriontsua izan zen hura, gogoia lasaitu nuen eta adiskide eta maisu bikain bat lortu. Handik irten baino lehen, ateraberrri zuen *Los Vascos* (1949), eskuizkribuzko eskaintzaz eman zidan.

Harrezkero beti izan dugu harremana, eta ez nolana hikoia. Askotan joan nintzaion galdeza, Barandiaranengana bezala, eta beti aurkitu nituen, zein bata zein bestea, liburu irekiak bezala, argibideak eskainiz. Zientzia-gizon gehienak bezala, oso umilak ziren eta beren gaian interesatuari beti laguntzeko prest.

1957. urtean, Eibarko Club Deportivoan Artistico-Cultural saila sortu nuen eta beste zenbait ekintzaren artean hitzaldiak antolatu, lehen hizlarien artean genituen J.M. Barandiaran etnografiaz, J. Caro Baroja etnologiaz eta J. Altuna palentologiaz.

Ordurako Julioren ospea hedatua zen, bereziki euskal kulturaz arduraturik genbiltzanon artean. Bazkideek eskatu zidaten hura eramatea eta telefonozko deia aski izan zuen izendatutako egunean Beratik taxiz joateko. Hitzaldi ostean, ezer hartu nahi ez. Txoferrari taxia ordaintzera hurbildu nintzenean, Juliok euskaraz esan zion: "Ez, ez har mesedez; ohi bezala, kontuak nerekin egingo dituzu". Ihardetsi nion: "Julio, ni beti zurekin zorretan". Irriparre soil bat izan zen haren erantzuna.

Juliok, erdaraz ongi mintzaten ez ziren herkieekin euskaraz egiten zuen. Bestela galde Bera herrian edo ikerketak egin zituen herri euskaldunetan. Zenbait itzulpen ere hor ditugu lekuko.

Aipatu dudan *Materiales...* haregatik zen Euskaltzaindiko urgazle. Baina, gero gerokoak..., eta 1979an izendatu zen ohorezko. 1980. urteko uztaitan Beran batzartu ginenean eraman genion diploma. Neukan adiskidetasuna bide zelarik, agertu nion Euskaltzaindiaren Azkue Bibliotekarako bere *Etnografía Histórica de Navarra* (1971) hiru liburu ahituen bila genbiltzala. Han bertan eman zizkigun dohainik, Azkue Bibliotekan pozik ikusiko zituela esanez.

Gauza gehiago konta nekazke, baina gizonaren jiteaz adibiderik aski dela iruditzen zait.

Zenbat dira gure kulturaz berak adina lan egin duenik? Historia guzian ere, gure zoritxarrerako, oso guti. Ez dakit eskuko behatzekin kontatzeko adina izango diren. Beraz, guztiok inteligenteak bagina ez genioke emango eskertzarrik.

Gaur ordea, jakitun harek utzi digun hutsunea maila hartan betetzeko gauza den inor ez daukagu. Horregatik zeritzon F. Marañak: "El hombre necesario" (Beharrezko gizona).

Nik ere, Gurutz, zuk bezala kezkatu, nere buruari galde hau egiten diot. Zer da beraz Laura Mintegiren arazoa? Ez jakintasuna ala jakin nahi eza? Jakin deritzanak berezi beharko luke, herriaren onerako. ○

JUAN SAN MARTIN

LENTZERIA
INKO
MERTZERIA

SOKOA Merkataldegia
HONDARRIBIA

XARMANTA
BOUTIQUE

S. Pedro, 69
Tel. 64 56 13
HONDARRIBIA

EROSLE
SUPERMERCATUA

Zorionak eta Urte Berri On !!

Santiago kalea
HONDARRIBIA